بررسی

درباره اکنون انسان خردمند

اگر نگوییم پرفروش‌ترین، یکی از پرفروش‌ترین کتاب‌های سال گذشته و امسال در ایران کتاب «انسان خردمند» یا «ساپی‌ینس» نوشته یووال نوح هراری بود که نه فقط در ایران بلکه در بسیاری از کشورهای جهان سروصدا کرد. اختلاف نظر شدیدی بین مورخان بر سر این کتاب درگرفت: برخی گفتند مبتذل است، برخی گفتند به‌دردنخور است ولی خواندنش ضرری ندارد و عده‌ای دیگر گفتند شاهکار است. این کتاب آنقدر در ایران تجدید چاپ شد که موج ترجمه آثار هراری به راه افتاد: مجلد دوم انسان خردمند، «انسان خداگونه»، نیز به فارسی ترجمه شد، در کنار «احساس خشنودی» و «بزرگ‌ترین شیادی تاریخ». به تازگی نشر پارسه کتاب «۲۱ درس برای قرن ۲۱» را نیز با ترجمه سودابه قیصری به فارسی منتشر کرده که می‌توان گفت مجلد سوم «انسان خردمند» است. اگر مجلدهای اول و دوم به ترتیب درباره گذشته و آینده انسان است، این کتاب درباره اکنون اوست. هراری در این کتاب چارچوبی برای روبه‌روشدن با ترس‌های دنیای جدید ساخته، نگرانی‌هایی که دنیای مدرن برای ما به وجود آورده: از تروریسم، تغییرات اقلیمی، ظهور هوش مصنوعی تا اخبار جعلی، تجاوز به حریم خصوصی و... او بر این باور است که رمز پایان‌دادن به این اضطراب‌ها نگران‌بودن نیست بلکه باید بدانیم نگران چه چیزهایی باشیم، چقدر نگرانشان باشیم و چگونه برای آینده‌ای متفاوت با جهانی که در آن زندگی می‌کنیم آماده شویم. کتاب حاضر در نتیجه گفت‌وگوی میدانی با مردم نوشته شده است. بسیاری از فصول کتاب در پاسخ به سوالاتی شکل گرفتند که خوانندگان، خبرنگاران و همکاران از هراری پرسیده بودند. در کل می‌توان گفت کتاب حاضر چالش‌های پیچیده عصر حاضر را بررسی می‌کند. این کتاب یکی از کتاب‌های مورد علاقه بیل گیتس، موسس مایکروسافت، هم هست.

...

لیبرال‌دموکراسی می‌گوید این بحران نه‌تنها در پارلمان‌ها و مراکز رأی‌گیری طراحی می‌شود بلکه در یاخته‌های عصبی و سیناپس ذهن ما هم نفوذ می‌کند. همچنین تاکید دارد اشاره به اینکه فضای خصوصی سیاسی است کلیشه شده، چون در دهه‌ای که دانشمندان و مؤسسات و دولت‌ها روش نفوذ به مغز انسان را یاد می‌گیرند، این حرف توضیح واضحات است. همچنین می‌پرسد اکنون به کدام سو می‌رویم. از نظر

۲۱ درس برای قرن ۲۱

یووال نوح هراری

ترجمه: سودابه قیصری

ناشر: پارسه

چاپ اول: ۱۳۹۷

قیمت: ۵۵۰۰۰ تومان

او، اگر در پایان قرن بیستم جنگ‌های ایدئولوژیک بزرگ بین فاشیسم، کمونیسم و لیبرالیسم به پیروزی قاطعانه لیبرالیسم ختم شد، حال تردیدی باقی نمانده لیبرالیسم دچار معضل و بحرانی جدی است. در چنین چارچوبی می‌توان گفت این کتاب به نظراتی می‌پردازد درباره رفتار افراد و همچنین کل جوامع. هراری در این کتاب به قدرت‌های ...

گزارش نشست «آناتومی اقتصاد سیاسی ایران» با حضور یوسف اباذری و رامین معتمدنژاد

نظم سیاسی و نظم پولی در ایران معاصر

گروه اندیشه: پنجشنبه گذشته نشست «آناتومی اقتصاد سیاسی ایران» با سخنرانی یوسف اباذری و رامین معتمدنژاد در مؤسسه پرسش برگزار شد. آناتومی یا کالبدشناسی شاخه‌ای در علوم زیستی است که به تشریح کالبد موجودات اعم از حیوان و انسان می‌پردازد و شناخت اندام‌های بدن، یعنی بررسی ساختار و شیوه کار بدن جانداران. اگر بپذیریم بایسته و شایسته است محتوای هر سخنرانی عمومی نسبتی با موضوعی داشته باشد که مخاطب را برمی‌انگیزد در نشست یا جلسه‌ای حاضر شود، غایب اصلی سخنرانی اباذری هرگونه تجزیه، تشریح، و تحلیلی درباره اقتصاد سیاسی ایران بود. گرچه اباذری خود را سخنران اصلی این نشست قلمداد نمی‌کرد و به قول خودش برای ارائه «مقدمه‌ای بر بحث رامین معتمدنژاد» به جلسه آمده بود، سخنان او به هر چیزی ربط داشت جز تشریح کالبد اقتصاد ایران. او جلسه را با تکرار مکرراتی درباره نولیبرالیسم و اقتصاد بازار آزاد شروع کرد، چند کلامی به برنامه خصوصی‌سازی در ایران پرداخت، چند جمله‌ای به طبقه متوسط تاخت، چند نکته‌ای درباره وضعیت کنونی گفت و در نهایت با اشاره‌ای به آلتوسر بحث خود را پایان داد. حرف‌هایی کلی و پراکنده از هر دری سخنی که البته مسبوق به سابقه است.

شکل صوری جلسه به این صورت بود که در ابتدا اباذری مقدمه‌ای سی‌دقیقه‌ای گفت، سپس رامین معتمدنژاد بحث دقیق و منسجمی درباره اقتصاد سیاسی سرمایه‌داری در ایران با تکیه بر رابطه متقابل نظم سیاسی و نظم پولی ارائه کرد و پس از آن بار دیگر اباذری به ذکر نکاتی کلی اکتفا کرد. در پایان در میان حاضران جلسه از مراد فرهادپور دعوت شد تا چند دقیقه‌ای درباره این بحث نظر دهد و صحبت کند. او با انتقاد از اباذری و کاربرد واژه نولیبرالیسم در گفتار او بر این نکته تأکید کرد که نباید اجازه دهیم نولیبرالیسم بدل به آلت دستی شود که امکان نقد واقعیت را از ما می‌گیرد. به اعتقاد فرهادپور اشاره به نولیبرالیسم بدون رجوع به واقعیت ایران و نیز بدون رجوع به مقاومت کنونی جامعه در برابر نولیبرالیسم می‌تواند رهزن ذهن شود و این مفهوم را نیز به سرنوشت بسیاری از مفاهیم دیگر در ایران دچار کند. در مقابل اباذری در پاسخ به فرهادپور خوش‌بینی او را به مقاومت توده‌ها در برابر نولیبرالیسم نقد کرد و معتقد بود از دل چنین واقعیتی احتمال ظهور فاشیسم بیش از مقاومت است. او حتی از این فراتر رفت و معتقد بود در درون مقاومت کنونی واقعیت در برابر نولیبرالیسم رگه‌هایی از فاشیسم قابل تشخیص است. خلاصه‌کردن سخنرانی فاقد انسجام اباذری در قالب یک متن منسجم کاری است نشدنی. آنچه در ادامه می‌آید منقح‌ترین متنی است که می‌توان از این سخنرانی ارائه کرد. متن سخنرانی رامین معتمدنژاد و نیز اظهارنظر مراد فرهادپور درباره بحث‌ها در ادامه آمده است. رامین معتمدنژاد هم‌اکنون دانشیار دانشگاه پاریس یک و همچنین استاد اقتصاد بین‌الملل دانشگاه سوربن فرانسه است. او دوره‌های لیسانس، فوق‌لیسانس و دکترای خود را در رشته اقتصاد بین‌الملل در پاریس گذرانده و ازجمله آثاری که تحت نظرش منتشر شده‌اند، می‌توان به «اتحاد جماهیر شوروی و روسیه، انقطاع تاریخی و استمرار اقتصادی» و «کاپیتالیسم و سوسیالیسم در آینده» اشاره کرد.

یوسف اباذری: آناتومی اقتصاد سیاسی ایران

آناتومی اقتصاد سیاسی ایران بحثی است که باید راه می‌افتاد و راه نیفتاد. اینکه وجه تولید سرمایه‌داری از چه نوعی است ...

...

و نه در ایران. در اینجا باید ... بوده، چگونه بلوک قدرتی تشکیل می‌گیرد و گروه‌هایی را دربر ... بلوک قدرت چه ایدئولوژی‌ها ... چه اقتصادی‌اند، چه ترکیب ... باید به طرف ارائه یک تصویر ...

ندارم. یکی از اهدافی که برنامه سوم [یعنی دولت خاتمی] دنبال می‌کند این است که نهاد بخش خصوصی را در کشور ایجاد کند».

یکی از مسائل دیگری که طرفداران بازار آزاد بر آن تأکید می‌کنند، خصولتی‌بودن اقتصاد ایران است. این تصور عام وجود دارد که اگر دولت به دست بخش خصوصی واقعی بیفتد، مشکلات حل خواهد شد. این تصور را می‌توان در میان خواسته‌های طبقه متوسط دید که در آزادی‌های اجتماعی خلاصه می‌شود.

نیلی در کتاب «اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی»: «نحوه خصوصی‌سازی، نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، در اولویت قرارگرفتن بنگاه‌های بزرگ برای واگذاری است درحالی‌که این کار باید از بنگاه‌های کوچک و متوسط آغاز می‌شد. واگذاری همین بنگاه‌های بزرگ به بخش شبه‌دولتی و ایجاد بنگاه‌داری شبه‌دولتی در اقتصاد ایران که از امتیاز دولتی‌بودن و خصوصی‌بودن به صورت هم‌زمان برخوردار است، مواردی از چالش‌های موجود است. از امتیاز دولتی‌بودن استفاده می‌کنند و از کنترل و نظارت در می‌روند». در اینجا می‌توان دید طرفداران اقتصاد آزاد اصرار به تغییر قانون دارند. ولی خبرنگار می‌پرسد: «باوجوداین، فکر می‌کند امکان دارد که مانند برخی تجربه‌های خصوصی‌سازی در اروپای شرقی که به دلیل ناکارآمدی مجددا دولت کنترل بنگاه‌ها را در دست گرفت بنگاه‌های خصوصی‌سازی‌شده در ایران هم دوباره دولتی شوند؟» پاسخ نیلی: «این کار احتمالا کار درستی نیست چون می‌تواند اختلال جدیدی به همراه داشته باشد». این نکته که گویا طرفداران بازار آزاد با بخش خصولتی مخالف‌اند ...

...

رامین معتمدنژاد: اقتصاد سیاسی سرمایه‌داری ایران معاصر

مفهوم سرمایه‌داری ... اقتصاددانان ... خارج از کشور ... در جهان مقبول ... است. این موضوع ...

> یک دهه اخیر، یعنی دوران دولت نهم و دهم، نقطه‌عطفی در اقتصاد ایران به شمار می‌رود. در این دوران در بین نخبگان دستور زبان و دایره واژگان جدیدی رایج شد: سرمایه‌داری یغماگر، چپاول‌گر، رانت و... در این دوره برجسته می‌شود. البته حضور این موارد در اقتصاد ایران انکارکردنی نیست اما پرداختن صرف به آن تقلیل‌گرایانه است. پدیده‌هایی همچون برآمدن رانت، سرمایه‌داری یغماگر و غیره معلول است نه علت

...

و مالکیت خصوصی. در نوشته هیچ‌یک از این اقتصاددانان به واژه سرمایه‌داری برنمی‌خورید. نه در آثار اسمیت، نه ریکاردو، و نه ژان باتیست سه، جان استوارت میل و والراس. ...

آثار بقیه را نگاه کنید، معدودند کسانی که هنوز از این واژه استفاده می‌کنند و عمدتا هم اقتصاددان نیستند یا متخصص جغرافی‌اند مثل دیوید هاروی یا جامعه‌شناس یا متخصصان روابط بین‌الملل ...

اقتصاددانان دگراندیش وجود داشت با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در دسامبر ۱۹۹۱ بسیار به حاشیه رانده شد و فقط افراد معدودی مثل رابرت برنر، الن میک‌سینز وود و موریس داب همچنان به این مباحث می‌پردازند ...

آلمانی که در آن مجموعه‌ای از نهادها وجود دارد یا مدل انگلیسی و آمریکایی که مبتنی بر حاکمیت بخش مالی است. سؤال از ماهیت و محتوای سرمایه‌داری به حاشیه رانده شد ...

...

چپ مثل پل باران، سوییزی، موریس داب است. عنوان تز دکترایش در ۱۹۷۶ «انتظام و بحران‌های سرمایه‌داری» بود، با زیرتیتر «تجربه آمریکا بین ۱۸۷۰تا ۱۹۷۰». حتی اگلیتا طی دو دهه استفاده از واژه سرمایه‌داری را کنار گذاشت و بیشتر به اقتصاد بازار پرداخت. این موضوع اتفاقی نیست.

می‌کند. این‌گونه بود که آمریکایی‌ها توانستند از بحران ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۲ خارج شوند. از یک سو یک سیاست پولی انقباضی اتخاذ کردند که طی آن هیچ اعتبار بانکی داده نشد و به این دلیل رکود ایجاد شد. آن زمان ریگان جنگ ستارگان راه انداخته بود و قرار بود در فضا مانع موشک‌های روسیه ...

...

> فرایندی که بعد از پایان جنگ صورت می‌گیرد و اتخاذ سیاست‌های نولیبرال هم باعث برآمدن اشکال دیگری از سرمایه و هم تجزیه فرایند خصوصی‌سازی در قالب مؤسسات مختلف شد؛ یعنی تجزیه سرمایه دولتی در قالب (به‌ترتیب زمانی) قرض‌الحسنه‌ها، تعاونی‌های اعتباری، مؤسسات مالی و اعتباری و در نهایت در پایان دوره اول خاتمی شکل‌گیری بانک‌های خصوصی. خصوصی‌سازی تبدیل شد به فرایند سلب مالکیت نه فقط از کارگران و کارمندان بلکه سلب مالکیت از دولت و جامعه

...

مراد فرهادپور:

نگذاریم نولیبرالیسم لقلقه زبان شود

با اشاره به بحث آقای معتمدنژاد، درست همان‌طور که واژه سرمایه‌داری به عنوان واقعیت کنار گذاشته شد و به جای آن مفاهیم دیگری آمد، در اینجا نیز شاهد تکرار چنین مسئله‌ای بودیم. با واژگان من، سرمایه و دولت و انباشت اولیه در قالب (به ناچار) واژه غارت از دولت نهم و دهم شروع شد و تا به امروز با شیوه ...

و باب می‌شد جامعه عملا از واقعیت اجتماعی و طبقاتی دور افتاد. تأکید کنونی من بر این نکته است که اجازه ندهیم مفهومی مثل نولیبرالیسم نیز آلت دست همین گفتارها، مجلات، فضای مبهم عمومی، فقر دانشگاه و گیجی کلی فضای روشنفکری شود.

به‌رغم تمامی تفاوت‌ها شرایطی به وجود آورده که ذات جنبش جلیقه‌زردها با وقایع دی‌ماه گذشته هم‌پوشانی و نزدیکی کامل دارد، نمی‌توان بدون اشاره به مقاومت در برابر آن، این مفهوم را به کار بست، یعنی بدون اشاره به مقاومتی که از دل همین واقعیت صورت می‌گیرد، مقاومتی نه تحت ایده‌های گنگ حقوق ...

...

گفته‌ها

دموکراسی یک فضیلت است، نه حق

عباس منوچهری در نشست «میان حق و فضیلت: پدیدارشناسی دیالکتیکی واگرایی و هم‌گرایی»، ایبنا: از مفهوم هم‌گرایی می‌توان به حوزه‌های مختلفی مراجعه کرد و هدف از این نشست بررسی این مفهوم در حوزه اندیشه علوم سیاسی است. البته برای بررسی مفهوم هم‌گرایی در فلسفه سیاسی نخست باید درباره چیستی اندیشه سیاسی بحث کنیم. متأسفانه در فضای دانشگاهی ما تاکنون توجهی به چیستی اندیشه سیاسی نشده و این مهم در برنامه‌های درسی کارشناسی و حتی کارشناسی ارشد این حوزه جای نداشته. اساسا چیستی اندیشه سیاسی و علم سیاست اصولی دارد که به واسطه پدیدارشناسی با مباحث میان‌فرهنگی گره می‌خورد. البته پرداختن به این مسائل در این چهل ...